

„Postępowanie odwoławcze, kasacyjne i wznowieniowe w nowym modelu procesu karnego” - relacja z konferencji

„Postępowanie odwoławcze, kasacyjne i wznowieniowe w nowym modelu procesu karnego” to tytuł konferencji zorganizowanej 4 marca 2015 r. w Warszawie w siedzibie Sądu Najwyższego, przez Pierwszego Prezesa SN prof. Małgorzatę Gersdorf, Prokuratora Generalnego Andrzeja Seremeta przy współdziałaniu Prezesa NRA Andrzeja Zwary i Prezesa KRRP Dariusza Sałajewskiego w dniu. Relację z konferencji przygotował adw. prof. Piotr Kardas, przewodniczący komisji legislacyjnej przy NRA.

Zbliżający się moment wejścia w życie uchwalonej w dniu 27 września 2013 r. nowelizacji polskiej procedury karnej sprzyja analizom konsekwencji wynikających dla praktyki stosowania prawa z wprowadzonych przez ustawodawcę zmian. Tej tematyce poświęcona była także konferencja naukowa zorganizowana w dniu 4 marca 2015 r. przez Pierwszego Prezesa SN prof. Małgorzatę Gersdorf oraz Prokuratora Generalnego Andrzeja Seremeta przy współpracy z Prezesem NRA Andrzejem Zwarą i Prezesem KRRP Dariuszem Sałajewskim. Zasadniczym przedmiotem rozważań były zagadnienia związane z nowym modelem postępowania odwoławczego, kasacyjnego i wznowieniowego. Zgodnie z przyjętymi przez organizatorów założeniami konferencja nastawiona była przede wszystkim na ocenę praktycznych konsekwencji uchwalonych zmian. Realizacji tego celu poporządkowany został program konferencji oraz koncepcja wielopłaszczyznowego ujęcia tytułowego zagadnienia przez przedstawicieli różnych profesji prawnych. Obrady podzielono na trzy części, z których pierwsza obejmowała wystąpienia wprowadzające Prezesa Izby Karnej SN prof. Lecha K. Paprzyckiego oraz Prokuratora Generalnego Andrzeja Seremeta, druga analizę zmian w zakresie postępowania odwoławczego, kasacyjnego i wznowieniowego prezentowaną przez Sędziów Sądu Najwyższego Stanisława Zabłockiego i Michała Laskowskiego, uzupełnioną wypowiedziami Sędziów SN Wiesława Koziulewicz i dr hab. Dariusza Świeckiego, wreszcie trzecia obejmowała uwagi dotyczące tytułowej tematyki prezentowane przez przedstawiciela adwokatury prof. dr hab. Piotra Kardasa oraz radców prawnych prof. ALK dr hab. Monikę Całkiewicz. W ten sposób stworzono możliwość spojrzenia na przyjęte w nowelizacji rozwiązania z trzech różnych perspektyw związanych z odmiennymi funkcjami procesowymi: sędziowskiej, prokuratorskiej oraz adwokackiej i radcowskiej.

Nowelizacja procedury karnej, nastawiona przede wszystkim na zmianę modelu postępowania dowodowego przed sądem I instancji poprzez zwiększenie elementów kontrydiktoryjności, wywołuje poważne kontrowersje w środowisku prawniczym. Nic przeto dziwnego, że wystąpienia wprowadzające do zasadniczej debaty ogniskowały się przede wszystkim wokół kwestii generalnych. Zarówno Prezes Izby Karnej SN prof. L.K. Paprzycki, jak i Prokurator Generalny A. Seremet akcentowali z jednej strony znaczenie wprowadzonych na mocy nowelizacji zmian dla praktyki stosowania prawa, z drugiej wskazywali różnorakie niedostatki przyjętych rozwiązań, w tym zwłaszcza niekonsekwencje i brak spójności znowelizowanych przepisów, których rozwikłanie stanowić będzie poważny problem dla praktyków stosowania prawa. W obu wystąpieniach sygnalizowano brak koherencji między regulacjami dotyczącymi postępowania przygotowawczego i jurysdykcyjnego, a także niespójności między rozwiązaniami akcentującymi zmianę ciężaru dowodu i ciężaru dowodzenia w postępowaniu rozpoznawczym poprzez przeniesienie ich w zasadniczej części na strony procesu oraz regulacjami dotyczącymi postępowania odwoławczego i kasacyjnego. W kontekście uchwalenia w dniu 20 lutego 2015 r. ustawy modyfikującej istotną część rozwiązań przyjętych w dniu 27 września 2013 r., Prokurator Generalny wskazywał na potrzebę rozważenia możliwości wydłużenia *vacatio legis*. Postulat ten stanowił przedmiot wypowiedzi także w dalszej części obrad, odnosili się do niego zwłaszcza SSN S. Zabłocki oraz Prokurator Prokuratury Generalnej Beata Mik. Mimo wyraźnego akcentu na mankamenty uchwalonej nowelizacji obaj wprowadzający do zasadniczej debaty referencji starali się poszukiwać tych elementów, które stwarzać mogą podstawę do racjonalnej i sprzyjającej realizacji celów reformy, a tym samym poprawie polskiego procesu karnego, wykładni znowelizowanych przepisów.

Część druga obrad poświęcona była kwestiom szczegółowym związanym z postępowaniem odwoławczym, kasacyjnym i wznowieniom. Otwierając tę część debaty wystąpienie SSN S. Zabłockiego w zasadniczej części ogniskowało się wokół wpływu i znaczenia zmiany modelu postępowania odwoławczego na postępowanie kasacyjne. Wśród wielu omawianych przez referenta kwestii w szczególności warto zaznaczyć wyraźne akcentowanie tego, że zmiana modelu postępowania odwoławczego z rewizyjnego na apelacyjne, przejawiająca się zwiększeniem zakresu postępowania dowodowego prowadzonego przed sądem odwoławczym oraz wyraźnym dążeniem do zwiększenia skali orzeczeń reformatoryjnych, skutkować będzie modyfikacją modelu postępowania kasacyjnego objawiającą się istotnym zwiększeniem znaczenia kwestii związanych z oceną proceduralnych reguł prowadzenia postępowania dowodowego i oceny dowodów, które do tej pory pozostawały poza zasadniczym nurtem analiz Sądu Najwyższego. Wskazano również na niebezpieczeństwo przenoszenia na poziom Sądu Najwyższego w postępowaniu kasacyjnym problematyki ustaleń faktycznych. Przedmiotem analiz był też z oczywistych wręcz powodów centralny z punktu widzenia nowelizacji przepis art. 167 k.p.k. W tym kontekście wskazano w szczególności na potrzebę wypracowania modelu wykładni tej części art. 167 § 1 k.p.k., która zawiera normę kompetencyjną umożliwiającą przeprowadzanie przez sąd dowodów z urzędu. SSN S. Zabłocki wskazywał w szczególności na potrzebę wypracowania formuły limitującej działanie sądu z urzędu w sposób zapobiegający wypaczeniu zasadniczej idei nowelizacji, mającej na celu zasadnicze ograniczenie aktywności dowodowej sądu i przeniesienie na strony procesu – oskarżenie i obronę – ciężaru dowodu i ciężaru dowodzenia. SSN M. Laskowski przedstawił zasadnicze modyfikacje postępowania wznowieniowego, wskazując na powiązanie tej szczególnej podstawy wzruszenia prawomocnego orzeczenia z ogólnymi założeniami nowelizacji. Kontynuując rozważania dotyczące postępowania odwoławczego SSN dr hab. D. Świecki wskazywał na niebezpieczeństwo wykładni znowelizowanych przepisów w sposób umożliwiający zachowanie dotychczasowej praktyki szerokiej aktywności dowodowej sądu opartej na rozszerzającej wykładni wyjątkowej normy umożliwiającej przeprowadzanie przez sąd dowodów z urzędu w wyjątkowych, szczególnie uzasadnionych przypadkach. Takiej ekstensywnej i godzącej w podstawowe założenia nowelizacji wykładni sprzyjać może w szczególności brak wyraźnej bariery i mechanizmów kontrolnych w zakresie aktywności dowodowej sądu wynikający z zamieszczonego w art. 427 § 5 k.p.k. wyłączenia możliwości konstruowania zarzutu nieprzeprowadzenia przez sąd z urzędu postępowania w odniesieniu do dowodów, których przeprowadzenie jest obowiązkowe. Podobnie za wadliwą uznano regulację wyłączającą możliwość kwestionowania w apelacji nadmiernej i nieuzasadnionej aktywności dowodowej sądu realizowanej z urzędu. Referent przedstawił ocenę regulacji zawartej w art. 427 § 5 k.p.k. w szczególności zaś w kontekście wprowadzenia do ustawy procesowej kategorii dowodów obowiązkowych, z czym łączy się potrzeba jednoznacznego rozstrzygnięcia kryteriów uzasadniających zaliczenie dowodów do tej kategorii. W swoim wystąpieniu zarysował również autorską i zarazem niezwykle interesującą i inspirującą koncepcję kategoryzacji dowodów oraz ograniczenia kompetencji sądu do przeprowadzania dowodów z urzędu przede wszystkim do sytuacji, w których dowody z urzędu przeprowadzane są na korzyść oskarżonego. Kontynuując ten wątek rozważań SSN W. Kozielowicz nawiązał do wprowadzonej przed laty zmiany postępowania odwoławczego z rewizyjnego na formalnie apelacyjne, która jednak nie doprowadziła do istotnej modyfikacji w praktyce stosowania prawa. W ten sposób sygnalizował dystans do uchwalonej we wrześniu 2013 r. nowelizacji oraz akcentował, że jej efekty można będzie ocenić dopiero po pewnym okresie funkcjonowania praktyki na podstawie znowelizowanych przepisów. Akcentował również znaczenie orzecznictwa Sądu Najwyższego w sferze ujednoczenia wykładni znowelizowanych przepisów oraz przedstawił postulat rozważenia możliwości wprowadzenia regulacji stwarzającej podstawy do sporządzania kasacji nadzwyczajnych przez Prezesów NRA i KRRP, której celem byłoby zwiększenie zakresu kontroli orzecznictwa sądów powszechnych przez SN. Referent krytycznie ocenił także aktualny system sporządzenia tzw. kasacji nadzwyczajnych. Prokurator B. Mik w swoim wystąpieniu wskazywała przede wszystkim na brak spójności między rozwiązaniami przyjętymi ustawie z dnia 27 września 2013 r. oraz zmianami wprowadzonymi do nieobowiązujących jeszcze przepisów na mocy ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. Przedstawiła także koncepcję wyodrębnienia zamkniętego katalogu dowodów, których przeprowadzenie jest obowiązkowe, oraz znaczenie tej regulacji w sferze postępowania odwoławczego. Przedmiotem wypowiedzi prok. B. Mik były także kwestie wykładni art. 167 § 1 in fine k.p.k., zwłaszcza zaś model wykładni zakresu możliwości

przeprowadzenia przez sąd dowodów z urzędu w kontekście zasady prawdy materialnej oraz obiektywizmu, a także znowelizowanego ujęcia zasady *in dubio pro reo*. Prof. P. Kardas w swoim wystąpieniu wskazywał na potrzebę dokonywania wykładni kluczowego z punktu widzenia noweli przepisu art. 167 § 1 k.p.k. w kontekście zasadniczego celu nowelizacji zmierzającej do wprowadzenia do polskiego systemu prawa procesowego modelu mieszanego opartego na zasadzie ograniczonej kontradiktoryjności oraz przy uwzględnieniu kontekstu normatywnego. W drugim ze wskazanych obszarów referent akcentował w szczególności znaczenie nowego kształtu zasady *in dubio pro reo* oraz zakazów wykluczających konstruowanie w skardze apelacyjnej zarzutów tzw. braku w ustaleniach faktycznych. W kontekście zmiany normatywnego ujęcia zasady *in dubio pro reo* referent wskazywał na związaną z nową treścią art. 5 § 2 k.p.k. możliwość i powinność wydania orzeczenia uniewinniającego w przypadkach, w których nie doszło usunięcia w postępowaniu dowodowym wątpliwości, a więc niekoniecznie wówczas, gdy sąd dowodowo stwierdzi, że oskarżony jest niewinny. W odniesieniu do zakazu formułowania przez strony zarzutu błędu w ustaleniach faktycznych w postaci nieprzeprowadzenia przez sąd określonych dowodów w wystąpieniu podkreślono, że tak ujęty zakaz wyraźnie akcentuje przeniesienie ciężaru dowodu i ciężaru dowodzenia z sądu na strony, a tym samym uwalnia sąd od obowiązku wykazywania okoliczności związanych z podstawami odpowiedzialności karnej poprzez przeprowadzanie postępowania dowodowego z urzędu. Jest zarazem oczywiste, że realizację tak rekonstruowanego celu nowelizacji utrudnia treść art., 427 § 5 k.p.k., poprzez stworzenie możliwości kwestionowania w skardze apelacyjnej braku dowodowej aktywności sądu z urzędu w odniesieniu do dowodów, których przeprowadzenie jest obowiązkowe. W kontekście wskazanych wyżej elementów kontekstu normatywnego referent wskazał na konieczność reinterpretacji zasady prawdy materialnej w kierunku rozumienia jej jako kierunkowej dyrektywy optymalizacyjnej, nakazującej oparcie rozstrzygnięć w procesie karnym na ustaleniach faktycznych, które w najwyższym z możliwych do osiągnięcia stopniu, w realiach danej sprawy, odpowiadają rzeczywistemu przebiegowi zdarzenia. Takie spojrzenie na treść art. 167 § 1 k.p.k. w kontekście pozostałych znowelizowanych przepisów stwarzać może podstawy do zawężającej wykładni wyjątkowego rozwiązania umożliwiającego sądowi przeprowadzanie dowodów z urzędu. Referent odnosił się również do problematyki dowodów, których przeprowadzenie jest obowiązkowe, wskazując na potrzebę zawężającej interpretacji tej kategorii dowodów. W tym zakresie prof. P. Kardas nawiązywał aprobująco do koncepcji przedstawionej przez SSN dr hab. D. Świeckiego oraz Prokurator B. Mik. Prof. M. Całkiewicz wskazywała na znaczenie nowelizacji w kontekście nowej roli radców prawnych, zyskujących na mocy nowych przepisów uprawnienia do pełnienia funkcji obrońcy. Akcentowała także konsekwencje wynikające ze zmiany ciężaru dowodu i ciężaru dowodzenia, w zakresie zwiększonych powinności profesjonalnych reprezentantów stron procesowych i obciążenia ich w zasadniczej części odpowiedzialnością za wynik procesu.

W ożywionej debacie dotyczącej wszystkich poruszanych przez referentów kwestii przedstawiono szereg interesujących i zarazem inspirujących wypowiedzi. Nie mając możliwości chociażby skrótowego odniesienia się do każdej z nich, warto jednak zaznaczyć, że w swoim wystąpieniu Prof. Jarosław Majewski wskazywał na wadliwość rozwiązania wyłączającego możliwość wywiedzenia skargi kasacyjnej przez strony postępowania w razie wydania orzeczenia skazującego na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, a także naturalne w kontekście każdej nowelizacji trudności w interpretacji nowych przepisów. Prof. Sławomir Steinborn wśród szeregu zagadnień poruszał przede wszystkim problem dowodów obligatoryjnych, wskazując przesłanki ograniczenia katalogu tych dowodów. Obaj dyskutanci z aprobatą odnieśli się do propozycji SSN W. Kozielewicz, by w kontekście zmiany modelu postępowania karnego poważnie rozważyć możliwość przyznania naczelnym organom samorządów zawodowych: adwokatów i radców prawnych, uprawnień do sporządzenia i wywodzenia tzw. kasacji nadzwyczajnych, wskazując, że ten instrument mogły stanowić jeden z elementów zagwarantowania jednolitej wykładni i w konsekwencji jednolitego stosowania znowelizowanych przepisów.

Adw. prof. dr hab. Piotr Kardas

przewodniczący Komisji Legislacyjnej NRA

